

Συμπόσιο «Ποια Ελλάδα;»

«Η ελληνική οικονομία στην δίνη της ευρωπαϊκής κρίσης»

Μωυσής Γ. Σιδηρόπουλος

Καθηγητής

Τμήματος Οικονομικών Επιστημών
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Πώς αυτό που αρχικά ήταν μια τοπική κρίση, περιορισμένη σε μια μικρή χώρα της Ε.Ε., την Ελλάδα, έχει μετατραπεί σήμερα σε μια βαθιά κρίση της ευρωζώνης του και της Ε.Ε., μέχρι που να αμφισβητείται και η βιωσιμότητα του ενιαίου της νομίσματος; Στο πλαίσιο αυτό, παρατίθενται δυο επιλογές (μία εντός και μία εκτός της ζώνης του ευρώ) στην απάντηση του ερωτήματος : Ποια Ελλάδα; Τα λάθη κατασκευής της ζώνης του ευρώ καθιστούν δύσκολη και κοινωνικά δαπανηρή την επίλυση της κρίσης της ελληνικής οικονομίας, κάτι το οποίο μπορεί να πάρει καταστροφικές διαστάσεις και να απειλήσει όχι μόνον το μέλλον της Ελλάδας, αλλά και της Ευρώπης.

ABSTRACT

How this was originally a local crisis, limited to a small EU country, Greece, has been turned into a deep crisis of the euro zone and the EU until it contested and the viability of the single European currency? In this framework, two choices are presented (one inside and one outside the euro area) to answer the question: Which Greece? The errors on which is based the euro zone construction make it difficult and socially costly to resolve the Greek economy crisis, which can take catastrophic proportions and threaten not only the future of Greece and Europe.

Στην Ευρώπη, όλα ή σχεδόν όλα αρχίζουν από τους Έλληνες. Ξεκινώντας από την τόσο γνώριμη μας λέξη «κρίση», για τον Ιπποκράτη, πατέρα της ιατρικής, είναι το καθοριστικό σημείο κατά το οποίο μεταλλάσσεται η εξέλιξη των ασθενειών : "μερικές από αυτές έχουν μια έκβαση αναπόφευκτη, άλλες πάλι θεραπεύονται, και όλες οι άλλες μετεξελίσσονται σε μια άλλη μορφή...". 2.400 χρόνια μετά, η Ελλάδα, παρά τη θέλησή της, δίνει ακόμα διδάγματα για την κρίση στην Ευρώπη. Πράγματι, είναι η αποκάλυψη του Έλληνα πρωθυπουργού, τον Οκτώβριο του 2009, για την καταστροφική κατάσταση των δημόσιων οικονομικών της χώρας που προκάλεσε ένα τέτοιο χρηματοπιστωτικό πυρετό, ώστε να απειλείται σήμερα ακόμα και η επιβίωση του ίδιου του ενιαίου νομίσματος. Μέσα από πολλά λάθη και δοκιμές, οι Ευρωπαίοι έχουν δοκιμάσει πολλές θεραπείες.

Αν και μπορούμε να πούμε ότι οι αγορές σήμερα ηρέμησαν, η ευρωπαϊκή ασθένεια εντούτοις έχει μεταλλαχθεί: μια παρατεταμένη οικονομική ύφεση έχει πλέον εδραιωθεί. Όντως, η πρωτοφανής διεθνής κρίση του 2008 η όποια έπληξε και την ελληνική οικονομία, όπως και τις χώρες άλλες της Ε.Ε., προκαλεί μια βαθιά ύφεση, μεγάλη ανεργία και συνεπώς διεύρυνση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Για την πενταετία 2009-2013 ο μέσος ρυθμός μεγέθυνσης είναι έντονα αρνητικός, και το ποσοστό ανεργίας από το 7,7% του 2008, έχει σχεδόν υπερτριπλασιαστεί. Κατά συνέπεια, για να καταλάβουμε την ελληνική κρίση και να απαντήσουμε

στο ερώτημα : «Ποια Ελλάδα;» θέλουμε για το μέλλον, θα πρέπει να εξετάσουμε όχι μόνο τους εσωτερικούς αλλά και τους ευρωπαϊκούς παράγοντες της κρίσης.

Στο κείμενο που ακολουθεί θα επικεντρώσουμε το ενδιαφέρον μας στην ευρωπαϊκή διάσταση της ελληνικής κρίσης, στη δίνη της οποίας βρίσκεται σήμερα η ελληνική οικονομία. Η ελληνική κρίση μπορεί να αποδειχτεί τελικά ευεργετική για την Ευρώπη, διότι η τελευταία φαίνεται να προχωράει μέσα από τις κρίσεις της, υπό την προϋπόθεση, βέβαια, να επιλυθεί αυτή η κρίση πριν φτάσει να πάρει καταστροφικές διαστάσεις και απειλήσει το ίδιο το ευρωπαϊκό σχέδιο.

1. Από τη δίνη της κρίσης της ευρωζώνης ...

Το πρώτο ερώτημα στο οποίο θα πρέπει να δώσουμε μια απάντηση είναι : γιατί η κρίση, αρχικά τοπική και περιορισμένη σε μια μικρή χώρα της Ε.Ε., την Ελλάδα, έχει μετατραπεί σε μια βαθιά κρίση της ευρωζώνης, μέχρι που να αμφισβητείται ακόμα και η ίδια η βιωσιμότητα του ενιαίου νομίσματος.

1.1. Γιατί είναι τόσο δύσκολο να ξεπεραστεί η κρίση της ευρωζώνης;

Η ζώνη του ευρώ είναι μια ένωση χωρών οι οποίες έχουν μεγάλες ετερογένειες μεταξύ τους και οι οποίες μοιράζονται το ίδιο νόμισμα και την ίδια νομισματική πολιτική που έχει έναν μόνο στόχο: τη σταθερότητα των τιμών. Η οικοδόμηση των κανόνων πάνω στους οποίους θεμελιώθηκε το ενιαίο νόμισμα δεν έλαβε ούτε λαμβάνει υπόψη το ενδεχόμενο μιας κρίσης.

Οι κανόνες της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης οι οποίοι περιλαμβάνονται στο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης κρίθηκαν ικανοί για να μπορέσει να αποφευχθεί το ενδεχόμενο μιας κρίσης. Επιπλέον, με τους κανόνες που έχουν θεσπίσει οι χώρες απαγορεύεται η χρήση όλων των μέσων για την αντιμετώπιση της τρέχουσας κρίσης. Πράγματι, η Συνθήκη του Μάαστριχτ ορίζει ρητά ότι κάθε χώρα μέλος είναι υπεύθυνη για τα χρέη της και δεν μπορεί να διασωθεί από τις άλλες. Απαγορεύει επίσης τη χρηματοδότηση των δημοσίων ελλειμμάτων των κρατών μελών από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, η μεγάλη ετερογένεια των χωρών έχει επιδεινωθεί ακόμα περισσότερο με την εισαγωγή του ευρώ. Αυτό οδήγησε σε μια πόλωση μεταξύ των «χωρών-πιστωτών» και των «χωρών-χρεωστών», ενόψει της απουσίας μιας ολοκληρωμένης πολιτικής για τον έλεγχο του ιδιωτικού χρέους μετά την έλευση του ευρώ. Η αυξανόμενη ετερογένεια μεταξύ των χωρών του Βορρά (χώρες-πιστωτές) και των χωρών του Νότου (χώρες - οφειλέτες) οδηγεί σε μια «άνιση ανταλλαγή» στο πλαίσιο της ευρωζώνης, δηλαδή μια συνεχή μεταφορά πόρων από τις ελλειμματικές χώρες (τις φτωχές χώρες του Νότου) στις πλεονασματικές χώρες (τις πλούσιες χώρες του Βορρά).

Ωστόσο, η «συστημική» αυτή μεταφορά πόρων από τον Νότο στον Βορά δεν αντισταθμίζεται από μια αντίστοιχη μεταφορά κεφαλαίων από το Βορά προς στο Νότο, λόγω του ότι δεν

υπάρχουν κατάλληλοι μηχανισμοί για την ανακατανομή των πόρων υπέρ των ελλειμματικών χωρών. Αυτό όμως δεν μπορεί να συνεχιστεί επ' αόριστον...

1.2. Ποια είναι τα λάθη κατασκευής του ευρώ που αποκαλύπτει η κρίση;

Θα λέγαμε ότι υπάρχουν τέσσερα λάθη κατασκευής του ευρώ τα οποία μας αποκαλύπτει η τρέχουσα κρίση της ζώνης του ευρώ. Πρώτον, η κρίση φέρνει στην επιφάνεια την έλλειψη ενός μηχανισμού ικανού για τη διαχείριση των κρίσεων. Η κρίση αντανακλά τις βαθιές αδυναμίες στη διακυβέρνηση της ζώνης του ευρώ και την ασυμβατότητα των κανόνων επικεντρωμένων στη δημοσιονομική σταθερότητα στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας. Οι περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές λιτότητας, για την αποκατάσταση της ισορροπίας των δημόσιων οικονομικών, βύθισαν στην Ευρώπη σε μια βαθιά και παρατεταμένη ύφεση.

Δεύτερον, η κρίση αποκαλύπτει το σφάλμα το οποίο διαπράττουν, από το 2010 μέχρι και σήμερα, οι χώρες της ζώνης του ευρώ και είναι η αντιστροφή των βραχυπρόθεσμων με τους μακροπρόθεσμους στόχους. Στις Ηνωμένες Πολιτείες έχει επιλεγεί η στήριξη της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης βραχυπρόθεσμα, θεωρώντας παράλληλα ότι η ισοσκέλιση των δημόσιων οικονομικών είναι ένας μεσο-μακροπρόθεσμος στόχος της οικονομικής πολιτικής. Ο τελευταίος, μάλιστα, δημοσιονομικός στόχος μπορεί να επιτευχθεί ευκολότερα όταν η οικονομία έχει ήδη επανέλθει στον σωστό δρόμο. Η λογική αυτή στη ζώνη του ευρώ έχει αντιστραφεί. Η ανεργία θεωρείται ένας μακροπρόθεσμος στόχος και πρόβλημα, ενώ η αποκατάσταση της ισορροπίας των δημόσιων οικονομικών θεωρείται ως ένας άμεσος βραχυπρόθεσμος στόχος. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός φαύλου κύκλου ύφεσης και αύξησης της ανεργίας στη ζώνη του ευρώ.

Τρίτον, η κρίση αυτή μας αποκαλύπτει την ύπαρξη ενός ανεπαρκώς ρυθμιζόμενου ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Όντως, η παγκοσμιοποίηση έχει οδηγήσει στην κυριαρχία του χρηματιστηριακού κεφαλαίου το οποίο οδηγεί στην αδυναμία ελέγχου της κίνησης των κεφαλαίων τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Ευρώπη πίστεψε το μύθο του «καλοπροαίρετου» χρηματοπιστωτικού συστήματος, το οποίο θα επέτρεπε την καλύτερη αναδιανομή των κεφαλαίων και του ρίσκου και το οποίο θα ήταν ικανό να αυτορυθμίζεται.

Τέλος, το σημαντικότερο όλων είναι ότι η κρίση αποκάλυψε τα λάθη κατασκευής του ενιαίου νομίσματος, του ευρώ. Πρόκειται για την «ευρωπαϊκή πλάνη» του ενιαίου νομίσματος χωρίς την ύπαρξη κράτους. Με άλλα λόγια, οι χώρες της ζώνης του ευρώ πίστεψαν ότι θα μπορούσαν να αποκομίσουν όλα τα οικονομικά οφέλη του ενιαίου νομίσματος, χωρίς να ήταν υποχρεωμένες να πληρώσουν για αυτό το «πολιτικό κόστος» που του αντιστοιχεί. Οι ευρωπαίοι ενέργησαν αγνοώντας την πολιτική διάσταση του νομίσματός τους. Δεν μπορεί όμως να υπάρξει νόμισμα χωρίς πολιτική εξουσία.

2. ... στην επιλογή του ποια ελληνική οικονομία θέλουμε; ...

Η αρχιτεκτονική και τα λάθη κατασκευής της ζώνης του ευρώ καθιστούν δύσκολη ή ακόμα και παρεμποδίζουν την επίλυση της κρίσης της ελληνικής οικονομίας, κάτι το οποίο μπορεί να πάρει καταστροφικές διαστάσεις και να απειλήσει όχι μόνον το μέλλον της Ελλάδας, αλλά και το ίδιο το ευρωπαϊκό σχέδιο. Δυο επιλογές προσφέρονται στην ελληνική οικονομία.

2.1. Μήπως θα έπρεπε η Ελλάδα να εγκαταλείψει την ζώνη του ευρώ;

Η είσοδος της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ δεν ήταν, θα έλεγε κάποιος, μια πολύ καλή ιδέα. Δεν είναι παράλογο το να ρωτάει κάποιος αν η Ελλάδα και η ευρωζώνη θα ήταν σε καλύτερη κατάσταση εάν η Ελλάδα δεν είχε ενταχθεί το 2001 στο ευρώ. Με δεδομένη την κακή απόδοση του κρατικού μηχανισμού της, τον μαζικό χαρακτήρα της φοροδιαφυγής και τους μηχανισμούς διαμόρφωσης των τιμών που οδηγούν σε μια σημαντική αύξηση του πληθωρισμού, η Ελλάδα ήταν πράγματι απροετοίμαστη να αντισταθεί στον πειρασμό της υπερχρέωσης, όταν, χάρη στο ευρώ, έχει επωφεληθεί για δέκα σχεδόν χρόνια τα ίδια με την Γερμανία χαμηλά επιτόκια, ιδίως για τη χρηματοδότηση του δημόσιου χρέους της.

Η Ελλάδα είναι σήμερα αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις για την τήρηση των δεσμεύσεών της όσο αφορά το έλλειμμα και το χρέος του δημόσιου της, στο πλαίσιο της ζώνης του ευρώ, δεδομένου του μεγέθους της ύφεσης στην οποία έχει εισέλθει. Παράλληλα, η κοινή γνώμη σε διάφορες χώρες γίνεται όλο και πιο απρόθυμη στο να συνεχιστεί η βοήθεια στην Ελλάδα. Εξ ου και η ερώτηση που έχει τεθεί στη δημόσια συζήτηση : δεν θα ήταν καλύτερο τελικά για την Ελλάδα να εγκαταλείψει την ευρωζώνη;

Όντας, εντός της ζώνης του ευρώ, η υποτίμηση αποκλείεται σαν πολιτική. Το ενιαίο νόμισμα αποκλείει κάθε δυνατότητα υποτίμησης εθνικού νομίσματος ως μηχανισμό προσαρμογής της ανταγωνιστικότητας και της εξισορρόπησης του εξωτερικού ισοζυγίου. Ωστόσο, μια χώρα με δικό της νόμισμα θα μπορούσε να διορθώσει τις ανισορροπίες της κάνοντας χρήση της υποτίμησης. Πρόκειται εντούτοις για μια θεραπεία η οποία είναι πολύ μακριά από το να είναι ανώδυνη, δεδομένου ότι θα οδηγήσει, μεταξύ άλλων, σε ένα τεράστιο πληθωρισμό των εισαγόμενων προϊόντων. Αυτό θα προκαλεί πληθωριστικές πιέσεις, που για να κατασταλούν θα πρέπει να υπάρξει μια άνοδος των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων, ενώ οι επενδυτές θα εγκαταλείψουν μια χώρα της οποίας το νόμισμα είναι πιθανό να χάνει την αξία του. Επομένως, το να εγκαταλείψει σήμερα η Ελλάδα το ευρώ, με την ελπίδα της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητάς της θα προκαλέσει φυγή κεφαλαίων, η απώλεια της εμπιστοσύνης στη χώρα και απαγορευτικά επιτόκια. Άρα, η θεραπεία θα είναι χειρότερη από ότι η ασθένεια.

2.2. Μπορεί να αντέξει η Ελλάδα σε μια «πραγματική προσαρμογή» ;

Εναλλακτικά, και στο πλαίσιο της ζώνης του ευρώ, απαιτείται αυτό που οι οικονομολόγοι αποκαλούν «πραγματική προσαρμογή» : για την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας μιας

οικονομίας θα χρειαστεί μια μείωση των μισθών και των τιμών έναντι των υπόλοιπων οικονομιών της ευρωζώνης, μέσα από δραστικές μεταρρυθμίσεις τόσο στην αγορά εργασίας όσο και στην αγορά αγαθών καθώς και τον δημόσιο τομέα της οικονομίας. Και αυτό είναι πάντοτε μια περίπλοκη διαδικασία, όπως το δείχνει η πρόσφατη εμπειρία της Ελλάδας.

Η πραγματική προσαρμογή, όπως για παράδειγμα αυτή που εφαρμόζεται σήμερα στην Ελλάδα στο πλαίσιο της ευρωζώνης, ανοίγει την πόρτα σε όλες τις συγκρούσεις ανακατανομής των εισοδημάτων μεταξύ των κοινωνικών ομάδων που επιδιώκουν να ελαχιστοποιήσουν την προσπάθειά τους και το κόστος τους. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο και μπροστά στη δυσκολία του εγχειρήματος, η εξωτερική πίεση μπορεί να περιορίσει τον πειρασμό να εγκαταλειφθεί μια τέτοια προσαρμογή υπό την πίεση επίλυσης των διαφορών μεταξύ των κοινωνικών ομάδων. Αυτός είναι ο ρόλος που παίζει η Τρόικα (ΕΚΤ, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΔΝΤ) σε ότι αφορά την Ελλάδα. Πράγματι, η υποτίμηση έχει ένα μεγάλο πλεονέκτημα : δεν δημιουργεί ανισότητες. Από τη μια μέρα στην άλλη, όλα τα έσοδα που εισπράττονται στο εσωτερικό μιας χώρας, ανεξάρτητα από τη φύση τους, χάνουν το X% της αξίας τους.

Η Ελλάδα έχει ήδη δεχτεί για τρία χρόνια μια πολύ σοβαρή κάθαρση. Επίσης, δεν είναι έκπληξη το γεγονός ότι οι Έλληνες είναι απρόθυμοι να συνεχίσουν να «καταπίνουν το χάπι της λιτότητας». Η λιτότητα που υπόσχεται τώρα η επιλογή της «πραγματικής προσαρμογής» δεν έχει όρια: σύμφωνα με υπολογισμούς της Τρόικα, αν η Ελλάδα καταφέρει να επιτύχει αυτό που ονομάζεται πρωτογενές πλεόνασμα του 6% του ΑΕΠ (εάν τα φορολογικά έσοδα υπερβαίνουν τις δημόσιες δαπάνες μέχρι το 6% του ΑΕΠ, εξαιρουμένων των τόκων χρέος), θα ήταν μόλις αρκετή για να σταθεροποιηθεί το δημόσιο χρέος στο 130% του ΑΕΠ το 2020. Και θα πρέπει πάντα να βρεθούν 25 δισ. ευρώ ανά έτος. Αλλά κανένα άλλο κράτος δεν έχει καταφέρει μέχρι τώρα να δημιουργήσει 6% πρωτογενές πλεόνασμα διάρκειας... Η προσαρμογή την οποία υπέστη η Ελλάδα είναι ήδη τεράστια. Οι πραγματικοί μισθοί έχουν χάσει περίπου 10% της αγοραστικής δύναμης, κατά μέσο όρο. Και αυτό με έναν πληθωρισμό 3,1% που εξακολουθεί να είναι ελαφρώς υψηλότερος από ό, τι στη ζώνη του ευρώ (2,7% κατά μέσο όρο), λόγω της σημαντικής αύξησης του ΦΠΑ και ανεργία ίση με 27% περίπου.

3. ... και στο πλαίσιο ποιας μελλοντικής Ευρώπης ;

Το κόστος που υφίσταται η Ελλάδα στην ευρωζώνη τα τελευταία χρόνια είναι τεράστια. Η Ευρώπη προχωράει σε μεταρρυθμίσεις μέσα από την κρίση, υπό την προϋπόθεση, να επιλυθεί η κρίση πριν πάρει καταστροφικές διαστάσεις και να απειλήσει το ίδιο το ευρωπαϊκό σχέδιο.

3.1. Ποιες μεταρρυθμίσεις της αρχιτεκτονικής της ευρωζώνης;

Μια πρώτη μεταρρύθμιση είναι αυτή της τραπεζικής ενοποίησης. Η πρόταση γεννήθηκε από τον επικίνδυνο χρηματοπιστωτικό κερματισμό της ζώνης του ευρώ και την αδυναμία ορισμένων χωρών να αποκαταστήσουν, από μόνες, την εμπιστοσύνη στο τραπεζικό τους

σύστημα. Η τραπεζική ενοποίηση καλύπτει: την παρακολούθηση των τραπεζών, την εγγύηση των καταθέσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο και έναν κοινό μηχανισμό για την διαχείριση των χρεωκοπιών τραπεζικών ιδρυμάτων. Η τραπεζική ενοποίηση συνεπάγεται τη σημαντική βελτίωση της δημοσιονομικής αλληλεγγύης. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων των τραπεζών θα απαιτήσει σημαντικές ανακεφαλαιοποιήσεις και, ως εκ τούτου, την ανάγκη για δημόσια στήριξη και χρηματοπιστωτική αλληλεγγύη μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας.

Η δημοσιονομική αλληλεγγύη είναι απαραίτητη για την αποτελεσματική ασφάλεια των καταθέσεων που να υποστηρίζεται από ένα κοινό ταμείο. Ορισμένα εθνικά συστήματα ασφάλισης των καταθέσεων δεν χρηματοδοτούνται και οι καταθέσεις των πολιτών σε ευρώ δεν έχουν τον ίδιο κίνδυνο από τη μια χώρα στην άλλη. Αυτό προκαλεί μια διαρροή καταθέσεων από τις τράπεζες στον χώρο της Νότιας Ευρώπης. Έτσι, η κοινή ασφάλιση των καταθέσεων αποτελεί ένα από τα συστατικά στοιχεία του ενιαίου νομίσματος.

Η δεύτερη μεταρρύθμιση αφορά τη δημοσιονομική εποπτεία των κρατών μελών. Συνολικά, μια πλήρης τραπεζική ενοποίηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με μια δημοσιονομική ενοποίηση, με από την κοινού διαχείριση των δημοσίων χρεών μέσω της δημιουργίας ευρωμολόγων. Οι χώρες της ευρωζώνης έχουν, τα τρία τελευταία χρόνια, θεσπίσει νέους κανόνες. Το *six-pack* ενισχύει το σύμφωνο σταθερότητας με παρεμβάσεις πριν ακόμα μια χώρα υπερβεί το έλλειμμα του 3 % και διευκολύνει την ψήφιση επιβολής κυρώσεων. Επίσης, πέραν της δημοσιονομικής εποπτείας, μια διαδικασία παρακολούθησης μακροοικονομικών ανισορροπιών προβλέπεται, όπως : απόκλιση των πιστώσεων, φούσκα των ακινήτων, ανισορροπία του εμπορικού ισοζυγίου, το αυξανόμενο κόστος της εργασίας. Η Συνθήκη για τη σταθερότητα, το συντονισμό και τη διακυβέρνηση σκληραίνει περαιτέρω το πλαίσιο για τη δημοσιονομική πολιτική με έναν χρυσό κανόνα των δημόσιων οικονομικών, σύμφωνα με τον οποίο τα κράτη πρέπει να επιδιώκουν ένα στόχο διαρθρωτικού ελλείμματος στο 0,5 % του ΑΕΠ.

Τέλος, προκειμένου να ηρεμήσουν τις αγορές, η τρίτη μεταρρύθμιση αφορά τη δημιουργία μιας Κεντρικής Τράπεζας ικανής να παρέχει ρευστότητα σε ποσότητες δυνητικά απεριόριστες, δηλαδή τη δημιουργία ενός «δανειστή έσχατης ανάγκης». Η ΕΚΤ διαδραματίζει αυτό το ρόλο έναντι των τραπεζών από την αρχή της κρίσης, δίνοντάς τες όλο και πιο μεγάλα ποσά.

3.2. Πως μπορούν να ξεπεραστούν οι συγκρούσεις συμφερόντων;

Με την χρηματοπιστωτική κρίση και την αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων στην οποία έχει οδηγήσει, η πόλωση μεταξύ «πιστωτών» και «χρεωστών» έχει μεταφερθεί στο δημόσιο χρέος. Όμως, η ευρωζώνη δεν διαθέτει ικανούς πολιτικούς θεσμούς να διαχειρισθούν, μέσα σε λογικά χρονικά όρια, μια πολιτική βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους, ούτε ακόμα να ξεπεράσουν τις συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ των χωρών που είναι όντως σε πολύ διαφορετικές καταστάσεις, όσον αφορά τα χρέη τους και την ανταγωνιστικότητά τους. Οι

συγκρούσεις αυτές είναι ιδιαίτερα δύσκολο να ξεπεραστούν, διότι η «διακυβερνητική διαπραγμάτευση» είναι η μόνη μορφή ευρωπαϊκής διακυβέρνησης: τα κράτη προσπαθούν να βρουν μια συμβιβαστική λύση μεταξύ των συμφερόντων τους. Αλλά αυτό δεν παράγει ένα ευρωπαϊκό όφελος υψηλότερο από το εθνικό. Πως μπορούν να ξεπεραστούν οι συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ των χωρών;

Σύμφωνα με την «θεωρία παιγνίων», υπάρχουν δύο λύσεις. Είτε κινούμαστε προς μια «συνεργατική ισορροπία», όπου είναι απαραίτητο να οριστεί ένα κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον. Είτε κινούμαστε προς μια «ηγεμονική ισορροπία»: η πιο ισχυρή χώρα γίνεται αρχηγός. Αντιλαμβανόμενη ότι η ευημερία της οφείλεται στην ύπαρξη της Ένωσης, επομένως το συμφέρον της συσσωματώνεται με εκείνο της ζώνης του ευρώ. Καθορίζει έτσι την πολιτική της, κατά τρόπο ώστε να διατηρηθεί η συνοχή του συνόλου. Η δυσκολία έρχεται από το ότι η Γερμανία έχει γίνει μια κυρίαρχη οικονομικά δύναμη στην Ευρώπη, μαζικά «χώρα –πιστωτής» έναντι των άλλων, ενώ όλη η πολιτική φιλοσοφία της κατά τη μεταπολεμική περίοδο αρνείται τον ηγετικό της ρόλο (leadership). Πρόκειται για μια μεγάλη οικονομική δύναμη που ελπίζει να διατηρήσει την ηρεμία της κόντρα στις εξωτερικές διαταράξεις. Επιπλέον, το γερμανικό κοινό έχει μια ηθική άποψη για την κρίση : «εκείνοι που αμάρτησαν, πρέπει να πληρώσουν». Ωστόσο, το establishment αντιλαμβάνεται ότι η διατήρηση του ευρώ είναι καίριας σημασίας για τη χώρα, για λόγους τόσο πολιτικούς, όσο και οικονομικούς και χρηματοπιστωτικούς.

Η έξοδος απ' την κρίση απαιτεί αναμφισβήτητα μια στενότερη πολιτική ολοκλήρωση. Η Γερμανία φαίνεται μάλλον υπέρ αυτής της λύσης. Αυτό όμως δημιουργεί ένα πρόβλημα εθνικής επικυριαρχίας και δημοκρατικής νομιμότητας. Η Γαλλία, μέχρι σήμερα, εξακολουθεί να εμμένει στη λογική μιας συνεργασίας των κρατών (οικονομικής διακυβέρνησης) χωρίς την εδραιώσει μιας ευρωπαϊκής εξουσίας, προσπαθώντας να βρεθεί μια συμβιβαστική λύση μεταξύ των συμφερόντων του καθενός. Ωστόσο, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε είναι ιδιαίτερα δύσκολα για να μπορούν πλέον ξεπεραστούν μέσω της «διακυβερνητικής διαπραγμάτευσης» η οποία συνεχίζει να μπλοκάρει σε κάθε βήμα. Χρειαζόμαστε ένα κοινοβούλιο της ευρωζώνης και όχι απλώς μια κυβέρνηση της ευρωζώνης, το οποίο να είναι σε θέση να ελέγχει δημοκρατικά τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα που θα αναπτυχθούν για την επίλυση της κρίσης. Αλλά για να δημιουργηθεί ένας ευρωπαϊκός πολιτικός χώρος, είναι σημαντικό ότι οι ευρωπαϊκές εκλογές να παύσουν να είναι ένα αμιγώς εθνικό θέμα και να γίνουν μια στιγμή συζήτησης για τις πολιτικές της ΕΕ.

Βιβλιογραφία :

Aglietta, Michel : « Un New Deal Pour L'Europe », Editions Odile Jacob - 2013

Duval, Guillaume: « Made in Germany », Editor: Seuil 2012

Fitoussi, Jean-Paul : « Le théorème du lampadaire » Éditeur: Les Liens qui Libèrent (2013)

EKKE, The Social Portrait of Greece 2012, NATIONAL CENTRE FOR SOCIAL RESEARCH, Athens.